

TEN GELEIDE

Een eeuw gevierd*

Jeroen ten Voorde

Op 24 maart 2021 vierde *PROCES* zijn honderdste verjaardag. Ten gevolge van de maatregelen die van overheidswege zijn genomen om verdere verspreiding van het Covid-19-virus tegen te gaan, vond de viering digitaal plaats. In aanwezigheid van zo'n veertig gasten – (oud-)redacteuren, wetenschappers, mensen uit de praktijk en studenten – spraken enkele redacteuren vanuit verschillende perspectieven over het belang van de jarige. Joke Harte maakte duidelijk waarom het zo belangrijk is om onderzoek ook voor een breder publiek kenbaar te maken en hoe relevant publiceren in *PROCES* daarom is, Jacqueline Bosker besprak het toenevende belang van toegepast onderzoek en de rol van hogescholen daarin, en Jaap van Vliet vertelde uit eigen ervaring over het belang van *PROCES* voor de praktijk. Sigrid van Wingerden reikte vervolgens het eerste exemplaar van 'Het *PROCES* van de eeuw' (nummer 1/2 van 2021) uit aan Martin Moerings, oud-(hoofd)redacteur en lid van het bestuur van de stichting die het wel en wee van *PROCES* in het vizier had en heeft. In zijn dankwoord haalde hij nog enkele anekdotes aan. Janine Janssen sloot de viering af met een oproep om bijdragen voor *PROCES* in te (blijven) sturen.

Ook ondergetekende mocht tijdens de viering enkele woorden zeggen. Ik sprak over de geschiedenis van *PROCES*. Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om in dit Ten geleide daarover een enkele opmerking te maken, zonder overigens naar volledigheid te streven, en alvorens over te gaan tot de orde van de dag en – zoals te doen gebruikelijk is – de lezer te vertellen wat dit nummer van *PROCES* voor haar of hem in petto heeft.

Dat *PROCES* dit jaar zijn honderdste verjaardag viert, houdt ermee verband dat we ervan uitgaan dat *PROCES* als *Maandblad voor Berechting en Reclasseering van Volwassenen en Kinderen* in 1922 het levenslicht zag. Op de eerste pagina van het eerste nummer valt te lezen dat het Maandblad het orgaan was van zowel het Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen en van het Nederlandsch Verbond der Vereenigingen Pro Juventute.¹ Mr. N. (Nico) Muller, rechter te Alkmaar, was hoofdredacteur. De redactie bestond daarnaast uit nog

* Prof. dr. mr. Jeroen ten Voorde is universitair hoofddocent Straf(proces)recht. Hij is tevens als bijzonder hoogleraar Strafrechtsfilosofie, leerstoel Leo Polak, verbonden aan de Rijksuniversiteit Groningen en redacteur van *PROCES*.

1 Het Maandblad bleef dat voor beide organisaties tot na de Tweede Wereldoorlog. Zo kondigde het Maandblad elk jaar de jaarvergadering van beide organisaties aan. Het Verbond hield daar als het eerste mee op, het Genootschap (dat na de oorlog van naam veranderde) volgde ruim tien jaar later.

Jeroen ten Voorde

vier leden, twee van elke organisatie waarvan het Maandblad het orgaan was. Het Maandblad kostte vier gulden per jaar, exclusief verzendkosten. De redactie beoogde met deze lage prijs een grote verspreiding te bewerkstelligen. De toegankelijkheid werd ook bevorderd doordat bijdragen maximaal duizend woorden lang mochten zijn.² Het Maandblad kenmerkte zich dan ook door veel korte bijdragen, soms in de vorm van zogeheten ‘Kattebelletjes’, ‘korte losse opmerkingen’, ‘die niet verwerkt zijn geworden tot uitvoerige gedragen artikelen’, zoals de redactie ze zelf omschreef,³ en ervaringen van (oud-)gedetineerden in de rubriek ‘Uit de cel en uit het leven’.

Het Maandblad was voor het Nederlandsch Genootschap niet het eerste orgaan. Dat was het in 1913 opgerichte *Het Genootschapsblad*. Anders dan het Maandblad verscheen Het Genootschapsblad maar vier keer per jaar. Continuïteit is er doordat Nico Muller hoofdredacteur werd en een enkel redactielid van Het Genootschapsblad redacteur van het Maandblad wordt. Ook de inhoud vertoont overeenkomsten. Het Maandblad beoogde de samenwerking tussen recht en reclasering te bevorderen. Die doelstelling lezen we ook in Het Genootschapsblad.⁴ Men zou zich daarom kunnen afvragen of ook Het Genootschapsblad tot de voorgangers van PROCES kan worden gerekend. De band tussen het Maandblad en Het Genootschapsblad werd in ieder geval destijds al onderkend.⁵ De vraag kan opkomen of PROCES de honderd al is gepasseerd.

Het Maandblad zag het levenslicht in een tijd waarin het strafrecht en de strafrechtspleging aan verandering onderhevig waren. Het is hier niet de plaats die verandering te beschrijven, de geschiedenis van het strafrecht in de eerste helft van de twintigste eeuw verdient uitgebreider onderzoek; volstaan kan worden met enkele losse opmerkingen. Tot het einde van de negentiende eeuw werd het strafrecht in Nederland door een meerderheid van de juristen vooral beschouwd als voorwerp van rechtswetenschappelijke bestudering. De strafrechtjuristen hadden daarvoor hun eigen tijdschrift, het in 1886 opgerichte *Tijdschrift voor Strafrecht* (dat sinds 1970 de naam *Delikt en Delinkwent* voert). Hoewel dat tijdschrift met de tijd mee veranderde, was en bleef het toch vooral een tijdschrift voor diepgravende juridisch-dogmatische beschouwingen. Het einde van de negentiende eeuw zag echter een groot aantal wijzigingen in het strafrecht, zoals de invoering van het jeugdstrafrecht, de opkomst van de maatregel naast de straf, en de differentiatie van de gevangenisstraf door de invoering van de voorwaardelijke veroordeling, de uitbouw van de voorwaardelijke invrijheidstelling en het langzame afscheid van het cellulaire stelsel. Die en andere wijzigingen verklaren mede de opkomst en het toenemend belang van anderen dan juristen in de strafrechtspleging, en de opkomst van andere dan juridische zienswijzen op het strafrecht. Ik doel op jeugdhulpverleners (samenwerkend in de verenigingen Pro Juventute), reclasseringswerkers, geestelijk verzorgers, politieambtenaren en

2 *Maandblad voor Berechting en Reclasseering van Volwassenen en Kinderen* 1921, p. 1.

3 *Maandblad voor Berechting en Reclasseering van Volwassenen en Kinderen* 1921, p. 16.

4 ‘Ter inleiding’, *Maandblad voor Berechting en Reclasseering van Volwassenen en Kinderen* 1921, p. 3-5; ‘Ter inleiding’, *Het Genootschapsblad* 1913, p. 1-2.

5 Zie H. de Bie, ‘Maandblad voor berechting en reclasseering van volwassenen en kinderen’, *Rechtsgeleerd Magazijn* 1922, p. 287.

psychiaters en psychologen. Deze groepen werden niet altijd bediend door de bestaande strafrechtelijke tijdschriften. Tegelijkertijd moesten rechters, leden van het Openbaar Ministerie en advocaten steeds vaker met deze groepen in gesprek. Men voelde ruimte voor en behoefte aan een tijdschrift dat het snijvlak van rechtswetenschap en praktijk kon bedienen. Dat werd het Maandblad. Daarbij moet wel worden gezegd dat het snijvlak dat het Maandblad bediende tamelijk specifiek was, namelijk recht en reclassering of straf en opvoeding, zoals het in 1922 werd gezegd.

Wie vervolgens grip probeer te krijgen op de geschiedenis van het tijdschrift zou ermee kunnen beginnen haar in drie tijdvakken in te delen. Het eerste tijdvak duurde van 1922 tot en met 1971. Het correspondeert min of meer met de bemoeienis van de al eerder genoemde Nico Muller met het tijdschrift. Muller was van 1922 tot 1960 hoofdredacteur en tot zijn dood in 1965 bij het tijdschrift betrokken. De eerste vijftig jaar stond het zoeken naar de 'evenmaat van straf en opvoeding' voorop.⁶ Het Maandblad streefde op het snijvlak van recht en reclassering een specifiek en tamelijk ideëel doel na. Het was een tijd waarin het Genootschap zich herpakte en ook een breder publiek probeerde te overtuigen van het belang van reclassering. Het was ook een tijd waarin het nieuwe jeugdstrafrecht zich ontwikkelde en waarin de verenigingen Pro Juventute als jeugdzorgverleners een rol tijdens de berechting en in de reclassering van kinderen opeisten.

In 1971 treedt een nieuwe redactie aan en die verandert de naam van het tijdschrift in PROCES, met de aloude naam als ondertitel, overigens zonder de woorden 'van volwassenen en kinderen'. Die waren al in 1951 gesneuveld. PROCES richtte zich weliswaar nog steeds op berechting en reclassering, maar er is een ander idealisme voor in de plaats gekomen. Voortaan staat het proces centraal: het strafproces en het hulpverleningsproces. De redactie wilde meer aandacht besteden aan het procesmatige. Daaraan bestaat 'toenemende behoefte', zo schreef de nieuwe hoofdredacteur, Ben Asscher.⁷ Met de naamswijziging breekt het tweede tijdvak aan. Daarin wordt meer aandacht geschonken aan mensenrechten, zoals het recht op een eerlijk proces, en aan de rechten van gedetineerden. Tevens wordt behoorlijk wat aandacht besteed aan thema's die ook tegenwoordig op grote belangstelling mogen rekenen, zoals discriminatie en meer in het algemeen de positie van minderheden in de strafrechtspleging.

Anders dan bij het tweede tijdvak is het moeilijker om aan te geven wanneer het derde tijdvak begint. Vermoedelijk in de jaren negentig, als steeds vaker bijdragen worden opgenomen over andere onderwerpen dan berechting en reclassering. Het snijvlak tussen recht en reclassering staat hoe langer hoe minder op de eerste plaats. Een en ander leidde in 2004 tot een nieuwe naamswijziging, die door de toenmalige hoofdredacteur Miranda Boone als bevestiging van de bredere scope van het tijdschrift werd gepresenteerd.⁸ De ondertitel veranderde in *Tijdschrift*

6 N. Muller, 'Stantvastich is ghebleven/Mijn hert in teghenspoet', *Maandblad voor Berechting en Reclassering van Volwassenen en Kinderen* 1945, p. 194.

7 B. Asscher, 'Proces', *Maandblad voor berechting en reclassering* 1971, p. 175.

8 M. Boone, 'PS van een redacteur. Vóór (berechting en) RECLASSERING', *PROCES* 2004, p. 46.

Jeroen ten Voorde

voor *strafrechtspiegeling*. Op dat moment was overigens al geen sprake meer van een maandblad, zodat de ondertitel ook om die reden gewijzigd moest worden. De nadruk lag inmiddels ook niet meer alleen op het procesmatige; de inhoud van het tijdschrift liet zich toen qua inhoud door grote diversiteit kenmerken. En zo is het nog steeds. Wat bleef en naar het lijkt de laatste jaren steeds meer op de voorgrond is komen te staan, is de doelstelling wetenschap en praktijk met elkaar te verbinden. Alle redacties sinds 1921 weerspiegelen een samenkomen van wetenschap en praktijk door een diversiteit van achtergronden van zijn leden. Die doelstelling werd ook tijdens de eeuwviëring door de verschillende redacteuren onderstreept. Dat die doelstelling onderstreping behoeft, maakt duidelijk dat er ook na honderd jaar nog steeds plaats is voor PROCES.

Op deze voet gaan we ook in dit nummer verder.

Kool en Dalhuisen gaan in op het bestanddeel seksuele handelingen anders dan in het kader van een gelijkwaardige relatie in het conceptwetsvoorstel seksuele misdrijven. De auteurs vragen zich af of het wetsvoorstel en de toelichting daarop de voorzienbaarheid voor rechter en burger bevordert. Het beschermen, enerzijds, van minderjarigen (ook tegen zichzelf) en het respecteren van hun seksuele zelfontplooiing, anderzijds, vragen om een ‘balansoefening’ die gebaat is bij een helder (toegelichte) strafbaarstelling. Daaraan ontbreekt het volgens de auteurs op dit moment.

Bij de aanpak van problematiek onder jongeren wil de minister voor Rechtsbescherming ‘ouders meer dwingend betrekken bij het voorkomen van crimineel gedrag van hun kind’. **Weijers en Geerlings** laten aan de hand van drie casus zien dat daarbij de nodige kanttekeningen kunnen worden geplaatst. De rol van ouders in het stoppen van crimineel gedrag is volgens de auteurs fragiel, terwijl voor het stoppen met crimineel gedrag ook relevant is dat kinderen inzien welk leed en verdriet zij hun ouders aandoen.

In zijn PROCESperikel staat **Johan Gortworst** stil bij de totstandkoming van zijn recente roman *Paula – Liefde en vergelding* en het belang van inzichten uit (wetenschappelijk) onderzoek bij het schrijven van het boek.

Hangt het al dan niet ontbreken van structurele dagbesteding samen met problemen op andere leefgebieden? Op deze vraag formuleren **Keijser en Van der Geest** een antwoord. Op basis van cliëntgegevens van Stichting Verslavingsreclassering GGD wordt duidelijk dat de meerderheid van de cliënten van de SVG geen structurele dagbesteding hebben en dat er sprake is van verslavingsproblemen. De auteurs identificeren vier in meer of mindere mate van elkaar verschillende subgroepen zonder dagbesteding. Het heterogene beeld is volgens de auteurs aanleiding te concluderen dat ‘arbeidstoedeling niet los kan worden gezien van de achtergrond, problematiek en motivatie van cliënten’.

Jaap van Vliet gaat naar aanleiding van de discussie over het geweld vanwege het invoeren van de avondklok in zijn PS van een redacteur in op het gemak waarmee de roep om harder straffen vanuit de ‘onderbuik’ wordt gemotiveerd, in een tijd waarin politiek handelen en coronamaatregelen wel op wetenschappelijke kennis en verklaringen worden gebaseerd.